

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба рисолаи номзоди Солиҳов Саймурод
Тағоймуродович дар мавзӯи «Масъалаҳои иҷтимоишавии шахс дар
ҷомеаи тағйирёбандаи Тоҷикистон» аз рӯи ихтисоси 22. 00. 04 – Сохтори
иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илми
эълоншуда. Дигаргуниҳои иҷтимоӣ дар ҳама даври замон ҷомеаҳои
инсониро дунболагирӣ мекунад ва вобаста ба суръату умқашон
масъалаҳои муайянеро ба вуҷуд меоранд, ки бояд мавриди таваҷҷуҳ
қарор гиранд. Яке аз чунин масъалаҳои муҳим, ки дар пайи
дигаргуниҳои иҷтимоӣ ба амал меояд ин иҷтимоишавии шахс ба шумор
меравад. Аз ин нигоҳ муносибати ҳамаи ҷомеаҳои инсонӣ тули таърих ба
падидаҳои тағйироти иҷтимоӣ, аз ҷумла тағйирёбии мақоми иҷтимоӣ
мушкилоти марбут ба иҷтимоишавии шахс яқсон набудааст: яке агар
онро раванди ногузир шинохта бошад, дигаре дар он аломати
вожгунбахтию носозгории замонаро дидааст. Зеро дигаргуниҳои
баамалоянда тамоюли арзишӣ, ҳолати мақоми иҷтимоӣ ва дигар
ҷанбаҳои ҳаёти шахсро фаро гирифта, дар баъзе мавридҳо гузариши
онҳо боиси шиддатёбии равандҳои ҷамъиятӣ мегардад. Чунин давраро
Ҷумҳурии Тоҷикистон дар марҳилаи истиқлолёрӣ худ, ки бо
равандҳои тағйирёбии низоми сиёсӣ иқтисодӣ ва маънавии он тавъам
афтод, пушти сар намуд. То имрӯз марбут ба дарки муносибати ин
масъала пажӯҳишҳои зиёд ба анҷом расонида шудаанд, ки ҳар кадом
шоистаи таваҷҷуҳ ва арзёбии хос мебошад.

Рисолаи пешниҳодшаванда низ аз ҷумлаи чунин иқдомҳоест, ки
донишу тасаввуроти моро доир ба масъалаи зикргашта мукамал
месозад. Бо дарназардошти таркиби сохтори аҳолии Ҷумҳурии
Тоҷикистон муаллиф таваҷҷуҳи худро ба хусусиятҳои иҷтимоишавии
ҷавонон равона сохта, дар он шароиту омилҳои таъсиррасон ба ин

равандро нишон додааст. Бо мақсади мушаххастар наздик шудан ба асли масъала, муаллиф иҷтимоишавии ҷавонро таҳти чандин омилҳои таъсиррасон, ба монанди муҳити оила, мактаб ва фаъолияти меҳнатӣ мавриди баррасӣ ва арзёбӣ қарор додааст. Лозим ба зикр аст, ки ӯ ин омилҳоро дар алоқамандии якдигар мавриди таҳлил қарор дода, барои расидан ба татбиқи ҳадафҳои дар бахши муқаддимавии рисола гузошташуда талоши қобили тавачҷуҳ кардааст. Қабл аз ҳама, сохтори рисола дуруст мураттаб намуда, дар қолаби онҳо масъалаҳои муҳими марбут ба мавзӯи пажӯҳишӣ тавонистааст ҷой диҳад. Пайравӣ аз чунин талаботи методологии таҳқиқот ба диссертант имкон додааст, ки бо фикрҳои алоқаманд масъалаҳоро дар фаслу бобҳо пай дар пай таҳлил намояд.

Ҳамин тавр, ба назари мо интихоби мавзӯи «Масъалаҳои иҷтимоишавии шахс дар ҷомеаи тағйирёбандаи Тоҷикистон» аз ҷониби Солиҳов Саймурод Тағоймуродович иқдоми саривақтию дорои аҳаммияти калони илмӣ буда, бо шиносномаи ихтисоси 22.00.04–Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ, ки аз рӯи он ба Шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1-уми ноябри соли 2021, таҳти №311/01 ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои Ҷимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Саҳми шахсии муаллиф дар омӯзиши масъалаи мазкур дар он аст, ки ӯ дархостҳоро мураттаб сохта, пешниҳодоти назариявӣ ва пешбиниҳои илмиро дар мавриди масъалаҳои таҳқиқшаванда ба таври умумӣ ибраз намудааст. Муаллиф дар рафти таҳқиқи масъалаҳои гуногуни илмию назариявии масъалаҳои иҷтимоишавии шахс дар ҷомеаи тағйирёбандаи Тоҷикистон асарҳои зиёди олимони хориҷию ватаниро мушаххасан истифода намуда, кӯшидааст, ки онҳоро ба сифати манбаъ ва захираҳои сатҳи гуногун ба таври самаранок истифода намояд. Кори диссертатсиониро муаллиф мустақилона таҳия намуда, ҳамчун масъалаи

илман асоснокшуда дар сатҳи зарурии навгониҳои илмӣ пешниҳод намудааст. Дар диссертатсия нуктаҳои илмие ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, ки онҳо дар замони муосир навгониҳои илмӣ маҳсуб меёбанд. Натиҷа ва нуктаҳои навини илмие ба ҳимоя пешниҳодшуда саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳанд. Қайд кардан бамаврид аст, ки муаллифи рисола тавонистааст, ки дар ду боб ва панҷ зербоб паҳлуҳои гуногуни мавзӯи мавриди таҳқиқро дар асоси маводҳои муътамади дохилию хориҷӣ мавриди таҳлилу баррасии амиқ қарор диҳад.

Дар муқаддимаи рисола мубрамияти мавзӯи мавриди таҳқиқ, дараҷаи омӯзиши мавзӯ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ, мақсади таҳқиқот, объекти таҳқиқот, асосҳои назариявии таҳқиқот, навгониҳои илмие таҳқиқот, аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот ва амсоли инҳо хеле хуб нишон дода шудаанд.

Боби аввали рисолаи мазкур ба мазӯи “Асосҳои назариявӣ-методологии омӯзиши иҷтимоишавии шахс дар давраи тағйирёбии ҷомеа” бахшида шуда масъалаҳои таҳаввулоти мафҳуми иҷтимоишавӣ ҳамчун хусусияти ҷомеаи муосир ва зухуроти иҷтимоишавӣ дар ҳаёти иҷтимоии ҷомеаро фаро мегирад. Муаллиф дар зербоби аввали он, ки “Раванди иҷтимоишавии шахс дар шароити дигаргуншавии низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ” номида шуда, мафҳуми моҳияти зухуроти иҷтимоишавӣ шарҳи масъалаи иҷтимоишавӣ дар назарияҳои сотсиологӣ ва таҳаввулоти мазмуни мафҳуми иҷтимоишавӣ мавриди таҳқиқу таҳлилу амиқ қарор гирифтаанд.

Диссертант дар ин бахш дуруст зикр намудааст, ки дар шароити муосир раванди иҷтимоишавӣ дар ҷомеа аз муҳити иҷтимоӣ ва қобилияти мутобиқшавии гурӯҳу табақаҳои иҷтимоии аҳоли ба ҳаёти ҷамъиятӣ ва коллективҳо вобаста аст. Инсон дар ҷомеа ҳангоми аз сар гузарондани ҷараёни иҷтимоишавӣ роҳу услуби зиндагии худро дуруст муайян мекунад ва масъулияти мақомгирии хешро аз муҳити атрофи ҷомеа омӯхта, эътиборро ноил мегардад, мақсаду вазифаҳои худро дар ҳаёт муайян карда, барои амалӣ кардани онҳо кӯшиш ба харҷ медиҳад.

Зербоби дуоми рисола ба мавзуи **“Омилҳои иҷтимоишавии шахс дар давраи гузариш ба муносибатҳои бозаргонӣ”** бахшида шуда, дар он муаллиф, пеш аз ҳама, масъалаи иҷтимоишавӣ дар шароити тағйирёбии сохтори ҷомеа мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Дар натиҷаи равандҳои тағйирёбӣ дар ҷомеаи Тоҷикистон ташаккулёбии шахс дар раванди иҷтимоишавии насли наврас, ҳамчунин, дар воқеияти иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар шуур, тарзи ҳаёт, равони иҷтимоӣ худмуайянкунии рафтори ҷавонон нақши муайян гузоштанд. Ин омилҳо барои интихоби ҳадафҳо дар зиндагӣ ва интихоби арзишҳо барои ноил шудан ба ин ҳадафҳо сабаб гардид. Натиҷаи ин буд, ки мазмуни самтҳои арзишмандии ҷавонон, муносибати ҷавонон ба низоми анъанавии арзишҳо, аз ҷумла ба таълиму тарбия, тағйирот ба амал омад. Дар шароити муносибатҳои бозаргонӣ низоми маориф ҳамчун ниҳоди иҷтимоӣ дар дигаргунсозии демократии ҷомеа ва таъмини принсипи баробарии иҷтимоӣ нақш бозид, ба наслҳои нав интиқоли фарҳанг ва дигаргун сохтани вазифаҳо аз мавқеи ҷамъиятӣ бартарият дорад. Муаллиф дар натиҷаи омӯзиши амиқи ин масъала ба чунин хулосаи дуруст омадааст, ки дар шароити тағйирёбии ҷомеаи тоҷикистонӣ гузариш ба муносибатҳои иқтисодӣ бозаргонӣ ҳалли самаранокӣ мушкилоти иҷтимоӣ-иқтисодӣ аз тағйироти фаъолияти пурраи тамоми табақаҳои иҷтимоии ҷомеа вобаста аст.

Боби дуоми рисола, ки **“Масъалаҳои иҷтимоишавии шахс дар ҷомеаи тағйирёбандаи Тоҷикистон”** номгузорӣ шуда, мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Дар зербоби якум, ки **“Мушкилот ва хусусиятҳои аввалияи иҷтимоишавии шахс дар шароити ҷомеаи тағйирёбандаи Тоҷикистон”** номида шудааст, ки яке аз агентҳои асосии иҷтимоишавии аввалия ин оила буда, дар ташаккулёбии шахс таъсири муҳим мерасонад. Дар баробари азнавсозии ҷомеа шаклҳои оила, меъёру қоидаҳои муносибатҳои оилавӣ тағйир ёфтанд ва табиист, ки раванди иҷтимоишавӣ тобишҳои нав пайдо кард. Махсусан, дар он ҷомеаҳое, ки рушди тамоми соҳаҳои ҳаёти инсон бо

усули аграрии истеъсолот алоқаманд аст, шаклҳои анъанавии оила, меъёрҳои рафтор ва қоидаҳои устувор мешаванд, ки ба ташаккули тарзи ҳаёти кӯхнапарастӣ мусоидат мекунад ва ба шаклҳои васеи такрористеҳсолкунӣ дар оила таъсири манфӣ мерасонанд.

Вобаста ба ин, унвонҷӯ ин нуктаро дар диссертатсия чунин ишора менамояд ки муайян кардани омилҳои мусбату манфии оилавӣ ҳамеша дар ташаккули шахс, самти интихоби роҳи ҳаёт, муайян кардани мавқеи шахсӣ дар ҷомеа таъсири амиқ мегузорад. Шахс маҳз дар оила таҷрибаи аввалини ҳаётро мегирад, бинобар ин, муҳим аст, ки кӯдак дар қадом намуди оила, яъне оилаи солим ё носолим ба воя мерасад ва тарбия меёбад

Ба андешаи унвонҷӯ Солихов Саймурод Тағоймуродович ҳангоми таҳлили фалсафаи иҷтимоишавии ибтидоии шахс аз микромуҳити иҷтимоии атроф, фазои психологӣ дар оила, шароити таълиму тарбия, муносибат бо волидон ва шахсияти худӣ волидон вобаста буда, бешубҳа, дар ташаккули ҷаҳонбинии кӯдак ва эътиқоди ахлоқии онҳо нақши муҳим дошта, дар навбати аввал ба хислатҳои шахсии ӯ таъсир мерасонад. Муаллифи рисола дар диссертатсия чунин натиҷагирӣ намудааст, ки раванди иҷтимоишавии шахс бисёрҷанба буда, ба он натавонанд оила, муносибатҳои оилавӣ, вазъи иқтисодии оила балки низоми маориф, ки дар ташаккули ҷанбаҳои ҳаёти ҷомеа нақши муҳим дорад, дар ташаккули шахс ва муайян кардани мавқеи он дар низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ низ таъсири назаррас мерасонад.

Зербоби дуҷум ба мавзӯи **“Нақши маориф дар иҷтимоишавии шахс”** бахшида шуда, дар он муаллиф раванди масъалаи низоми маорифро ҳамчун ниҳоди иҷтимоӣ дар баробари ниҳоди оила, омилҳои муайянкунандаи иҷтимоишавии шахс таҳқиқ шудааст, нишон додааст. Мақсади низоми маориф дар ҷомеа аз он иборат аст, ки ба инкишофи ҳамаҷонибаи инсон мусоидат намуда, ба ошкор намудани қобилияти фард ва ба самти дуруст равона кардани фаъолияти ӯ кумак намояд. Вазифаи шаклҳои гуногуни таълим ва тарбия дар он аст, ки талаботи моддию маънавии узви ҷомеа, ташаккули инсонии муосир ва тағйир додани муҳити атрофи зисти

инсонро дигаргун намуда, ҳамзамон, метавонад ба раванди иҷтимоишавии шахс мусоидат намояд.

Зербоби сеюм марбут ба мавзӯи “Тарбияи меҳнатӣ ҳамчун ҷанбаи муҳимми иҷтимоишавии шахс” буда, дар он масъалаҳои меҳнат ва тарбияи меҳнатӣ чун омили иҷтимоишавӣ мавриди баррасӣ ва арзёбӣ қарор гирифтааст.

Муаллиф дуруст зикр менамояд, ки тарбияи меҳнатӣ дар раванди таҳаввулоти ҷомеа шаклу мазмуни нав пайдо мекунад, хусусияти ҳавасмандии интихоби фаъолияти меҳнатӣ тағйир меёбад, талаботи ҷомеа ва манфиатҳои инсон ба меҳнат вобаста ба шакли муносибатҳои ҷамъиятӣ тағйир меёбанд. Марҳалаи ҳозираи дигаргунсозии ҷомеа вазифаҳои объективӣ мегузорад, ки муносибатҳои пештараи одамон ба меҳнат тағйир ёфта ҷавонон натавонанд босавод бошанд, балки моҳияти ҷамъиятии меҳнатро дарк намоянд ва нисбат ба навъҳои фаъолияти меҳнатӣ масъулиятнок бошанд.

Ҳамин тавр, рисолаи Солиҳов Саймурод Тағоймуродович дорои сохтор ва пайдарҳамии он ба талаботи барои рисолаҳои пешниҳодгардида ҷавобгӯ мебошад, ки онҳо аз дастовардҳои муаллифи рисола маҳсуб меёбанд.

Хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда дар асоси натиҷаҳои ошкоршуда ироа карда шудаанд, ки аз эътимоднокии онҳо дарак медиҳад. Муаллиф бо овардани далелҳои илмӣ андешаҳои хешро тақвият бахшида, ба натиҷаҳои муайян расидааст. Муаллиф дар ҳар қисми пажӯҳиш дар заминаи баррасии ба хулосаҳои муайяне расидааст, ки дар натиҷагирии умумӣ инъикос карда шудааст. Дар хулосаи диссертатсия муаллиф натиҷаҳои ба даст овардари баён сохта, доир ба истифодаи амалии онҳо тавсияҳои муфид пешниҳод намудааст.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшаванда. Аз рӯи мавуи диссертатсия муаллиф 3 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр намудааст. Ғайр аз ин, натиҷаҳои

асосии диссертатсия дар 7 конференсияи илмию назариявии ҷумхуриявӣ дар шакли маъруза пешниҳод гардидаанд. Теъдоди маводи ҷопнамудаи муаллиф ба банди 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Хулосаҳо ва натиҷаҳои асосии таҳқиқот, инчунин, тавсияҳои илмии довталаб дар мақолаҳо ва маърузаҳои илмӣ ӯ дарҷ гардидаанд. Автореферат ва интишороти муаллиф муҳтавои асосии диссертатсияро дар бар мегиранд.

Дар рисола дар баробари дастовардҳои таълифшуда камбудию норасоии зерин низ ба назар мерасанд:

1. Дар қори диссертатсионӣ қазовати муаллиф дар бораи анҷом додани таҳлили ҳамаҷонибаи иҷтимоишавии шахс каме муҳолиғаомез буда, имконияти дар заминаи як мавзӯи ба илми алоҳида мансуббуда наметавон тамоми ҷанбаҳои ин масъалаи мураккабу серпахлуро маврид таҳқиқ қарор дод.

2. Дар баъзе мавридҳо дар бардоштҳои муаллиф андешаю қазоватҳои зиддиятнок нисбат ба ҳамон як масъала дар мавридҳои яқсон ба назар мерасад, ки ин пайгирии мантиқии дарки масъаларо душвор месозад. Масалан, дар як маврид сифатҳои ҷавонони дар солҳои истиқлол ба воя расидаро танқид ва дар дигар маврид тавсиф менамояд.

3. Муаллиф дар мавриди овардани иқтибосҳо аз мутафаккирони варзидаи таҳқиқи масъала бештари маврид на бевосита аз осори худӣ онҳо, балки аз манбаъҳои дуюм истифода менамояд, ки ин барои пурра ворид шудани диссертант ба асли концепсияи мутафаккири мазкур кофӣ нест.

Аммо, бо вучуди норасоии зикршуда, метавон гуфт, ки онҳо арзиши илмӣ қори диссертатсиониро паст намекунанд ва он ба талаботи банди 31-33-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ

буда, муаллифи он Солихов Саймурод Тағоймуродович сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сотсиология аз рӯи ихтисоси 22. 00. 04– Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ мебошад.

Муқарриз:

директори Маркази тадқиқоти
стратегии назди Президенти Ҷумҳурии
Тоҷикистон доктори илмҳои фалсафа,
профессор, узви вобастаи АМИТ

Усмонзода

Усмонзода Х.У.

Имзои доктори илмҳои фалсафа,
профессор, узви вобастаи АМИТ

Усмонзода Хайридин Усмонро тасдиқ менамоям. Мудири шӯъбаи
кадрҳо, корҳои махсус ва умумӣ

З.Шодиева

2.02.2024.

Суроғай муассиса:

734025, ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ 89.

Тел.: (+992 372) 221-11-00

[http:// www. mts.tj](http://www.mts.tj)